

A.A.Məcidov
doktorant, Bakı Dövlət Universiteti
ORCID 0009-0005-5081-7793
majidovanar21@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 18.12.2024

The article was received by editorial board on 18.12.2024

Статья принята к печати 18.12.2024

AZƏRBAYCANDA TİKİNTİ ÜZRƏ ƏLAVƏ DƏYƏRİN VERGİ DAXİLOLMALARINA TƏSİRİ

Xülasə

Məqalədə Azərbaycanın tikinti sektorunda yaranan əlavə dəyərlə büdcə üzrə vergi daxilolmaları arasındakı qarşılıqlı əlaqə araşdırılır. Məqalədə 2000-2023-cü illərin statistik məlumatları əsasında tikinti sektoru üzrə ümumi məhsul buraxılışı, əlavə dəyər və büdcə üzrə vergi daxilolmalarının statistik təhlili verilmişdir. Burada EVİews-12 proqram paketinin tətbiq edilməsi ilə həmin göstəricilər arasındakı korrelyasiya-reqressiya analizi aparılmışdır. Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, tikinti sektorunda əlavə dəyərin artması bütövlükdə büdcə üzrə vergi daxilolmalarının artmasını şərtləndirir.

Açar sözlər: iqtisadi artım, əlavə dəyər, büdcə, vergi daxilolmaları, korrelyasiya-reqressiya analizi, elastiklik əmsali, model, adekvatlıq.

GİRİŞ

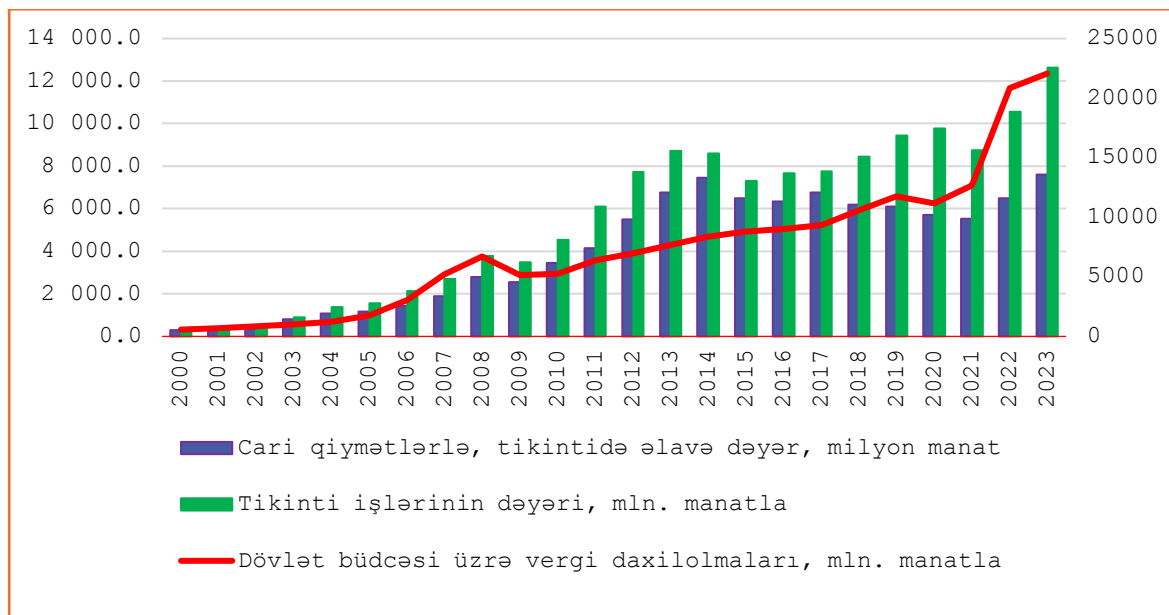
Bütün qıtsadi fəaliyyət sahələrinin inkişafı ilə yanaşı, tikinti sektorunun inkişafı məhsuldarlığı artırmaqla, əhalinin işsizlik səviyyəsinin azaldılmasında, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayaraq, iqtisadi artımın yüksəldilməsini şərtləndirir. İqtisadiyyatda daha çox insan resurslarını əhatə etməsi ilə bağlı olaraq, xüsusən də tam gücü ilə fəaliyyət göstərdiyi halda bu sektorun bütün işçi qüvvələrinin aktiv olması onun spesifik xüsusiyyətlərini digər sahələrdən fərqləndirir [4,5]. Tikinti sektoru əsasən daha çox iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə öz spesifik xüsusiyyətlərinə əsasən iqtisadi artımın nəticəsidir. Ona görə də ölkə iqtisadiyyatında baş verən iqtisadi tənəzzül və dalğalanmalar bu sektorun inkişafına əsaslı şəkildə təsir edir. Tənəzzül mərhələsi yaşayan istənilən ölkənin, tənəzzüldən sonrakı dövründə tikinti sektorunun daha çox stimullaşdırılmasını tələb edir. Bu baxımdan da hesab etmək olar ki, tikinti sənayesinin inkişafı bilavasitə müəyyən şərtlər olmadan ölkədə iqtisadi artıma səbəb ola bilməz. Həmin şərtləri müəyyən etmək məqsədi ilə Dünya Bankının iqtisadi artım meyarı kimi təklif etdiyi ümumi milli gəlirdən istifadə edilir. Bu göstərici əsasında dünya ölkələri təsnifatlaşdırılır [9]. Araşdırmalar göstərir ki, Keynsçilik nəzəriyyəsi nöqtəyi-nəzərindən tikinti sənayesinin inkişafının iqtisadi artıma gətirib çıxarması, yerinə yetiriləcək tikinti layihələrini artan investisiyalar hesabına sürətləndirilməsi ilə əldə edilə bilər [5, 6]. Tikinti sektorunun inkişafı isə bu sektor üzrə büdcəyə hesablanmış və ödənilmiş vergi məbləğlərinin artması hesabına büdcə gəlirlərini artmasını şərtləndirərək, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında əhəmiyyətli rola çevrilir. Bu baxımdan da, Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair Milli prioritetləri üzrə qarşıya qoyulmuş məqsədlərə çatmaq üçün tikinti sektorunun inkişafı mühüm əhəmiyyət kəsb edir [1].

ƏSAS HİSSƏ

İqtisadi fəaliyyət sahələri içərisində tikinti sektoru və bu sektor üzrə tikinti fəaliyyəti əsasən ölkə iqtisadiyyatında iqtisadi artımın və iqtisadi fəallığın əsas mənbələrindən biri kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Tikinti sektoruna daxil olan və tikinti fəaliyyəti ilə məşğul olan tikinti

təşkilatları üçün vergitutma sistemi bilavasitə müəyyən mənada mürəkkəb struktura malikdir [6, səh. 221]. Araşdırmalar göstərir ki, tikinti təşkilatlarının tikinti fəaliyyətində vergi güzəştlərinin hesabına dolayı dəstəklənmə mexanizmlərinin genişləndirilməsi əsasən bu sahənin inkişaf etdirilməsində mühüm rol oynayaraq, büdcə üzrə vergi daxilolmalarının həcmində əsaslı dəşikliklər yaradır. Azərbaycan Respublikasında tikinti işlərinin dəyərinin artması əlavə dəyərin yaradaraq, bu sektor üzrə bütün növ vergi daxilolmalarını şərtləndirməklə, dövlət büdcəsi üzrə ümumi vergi daxilolmalarının artmasında əsaslı rol oynayır. Aşağıdakı qrafikdən bunları daha aydın görmək olar [7, 8].

Qrafik 1. Azərbaycan Respublikasında tikinti işlərinin və onun yaratdığı əlavə dəyərin və büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2000-2023-cü illər üzrə dinamikası.

Mənbə: (8) məlumatlarına əsasən trtib edilmişdir.

Qrafik 1-dən göründüyü kimi tikinti işlərinin dəyəri və tikinti sektorunda yaradılan əlavə dəyər 2000-ci ildən 2009-cu ilədək artsa da, dünyanı bürüyən maliyyə böhranlarının təsiri ilə 2009-cu ildə əvvəlki illə müqayisədə müvafiq olaraq 8,8% və 7,9% azalmışdır. Bu azalma əsasən iqtisadi böhranların dünya üzrə dərinləşdiyi bütün dövrlərində, eləcə də, COVID-19 pandemiyası dövründə də özünü göstərmişdir. Tikinti işlərinin dəyəri və tikinti sektorunda yaradılan əlavə dəyər 2010-2015-ci illərdə artsa da, 2015-2016-cı illərdə dünya bazarında neft qiymətlərinin kəskin ucuzlaşması hesabına 2014-cü illə müqayisədə müvafiq olaraq 12,8% və 14,8% azalma nümayiş etdirmişdir. Sonrakı illərdə isə həmin göstəricilərdə 2021-ci il istisna olmaqla artım qeyd edilmişdir. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin əsasını təşkil edən vergi daxilolmaları isə 2009 və 2020-ci illər istisna olmaqla bütün dövrlər üzrə artaraq 2023-cü ildə 22063,15 milyon manat olmuşdur ki, bu da 2000-2022-ci illərlə müqayisədə daha yüksəkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə tikinti sektorunun iqtisadiyyata bilavasitə təsiri əsasən fəaliyyətdə olan əsas fondların mənimsənilməsi, ərazilərin kapitallaşması, tikinti təşkilatlarından vergi daxilolmaları və bu sektorla qashılıqlı şəkildə əlaqəli sənaye sahələrində istehsalın artması ilə əlaqədar olaraq ümumi məhsulun dəyişməsidir. Tikinti sektorunun multiplikator effekti tikintinin əlaqəli sənayelərə, tikinti sənayesində işləyənlərin gəlirlərinə və vergilərə göstərdiyi bir çox əsaslı təsirlərdən ibarətdir. Tikinti sektoru üçün material və xammal təmin edən əlaqəli sənaye sahələri baxımından ölkədə istehsal olunan sənaye materiallarının demək olar ki, 50%-dən çoxunu istifadə edən sənaye, ən çox resurs tutumlu sənaye sahəsidir. Qeyd edək ki, istehsalın həcmının artması öz növbəsində daha aşağı sənaye sahələrinə birbaşa təsir göstərərək, bu zəncirə daxil olan bütün müəssisələrin məhsullarının əlavə dəyərinin yaranmasını şərtləndirir. Yaranmış bu əlavə dəyər sonradan xərclər və vergilər çıxıldıqdan sonra mənfəətə çevrilir ki, bu da bazarda tələbatın artmasını

şərtləndirir. Müəssisədə işləyən fiziki şəxslərin gəlirləri də tələb və müvafiq vergi ayırmalarına çevrilir. Bu baxımdan da, iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə tikinti sektorunda yaranan əlavə dəyərin büdcə üzrə vergi daxilolmalarına təsirinin qiymətləndirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu qiymətləndirməni aparmaq məqsədi ilə qrafik 1 məlumatlarından istifadə edərək EViews-12 proqram paketində tikinti sektorunda yaranan əlavə dəyərlə. Büdcə üzrə vürgi daxilolmaları arasındakı asılılığı müəyyən etsək aşağıdakı nəticəni alırıq.

Cədvəl 1

Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyərlə, büdcə üzrə vergi daxilolmaları arasındakı korrelyasiya-reqressiya analizinin nəticəsi

Dependent Variable: DBG

Method: Least Squares

Date: 01/15/25 Time: 02:17

Sample: 2000 2023

Included observations: 24

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
T_D	1.806088	0.269549	6.700402	0.0000
C	51.31398	1291.390	0.039735	0.9687
R-squared	0.671128	Mean dependent var	7380.518	
Adjusted R-squared	0.656180	S.D. dependent var	5735.068	
S.E. of regression	3362.826	Akaike info criterion	19.15861	
Sum squared resid	2.49E+08	Schwarz criterion	19.25678	
Log likelihood	-227.9033	Hannan-Quinn criter.	19.18465	
F-statistic	44.89539	Durbin-Watson stat	1.284482	
Prob(F-statistic)	0.000001			

Mənbə: Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən hazırlanmışdır.

Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən alınmış cədvəldən 1-dən göründüyü kimi səbəb amilləri və nəticə amilini əks etdirən sərbəst həddin və asılı dəyişənlərin əmsalları onların standart səhvlərindən əhəmiyyətli dərəcədə yüksəkdir. Bu isə alınmış nəticənin statistik əhəmiyyətliliyini xarakterizə edir [2, s. 310].

Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən alınmış nəticəyə görə reqressiya tənliyi aşağıdakı kimi olacaqdır:

Estimation Equation:

=====

$$DBG = C(1)*T_D + C(2)$$

Substituted Coefficients:

=====

$$DBG = 1.80608824101*T_D + 51.313979027 \quad (1)$$

$$DBG = 1,806 * T_D + 51,314 \quad R^2 = 0,671 \quad (1)$$

$$(t) \quad (6,7) \quad (2,56) \quad DW=1,284$$

Eviews-12 proqram paketindən əldə edilən reqressiya tənliyindən görünür ki, tikinti sektorunda yaradılan əlavə dəyərin bir vahid artması, dövlət nbücəsi üzrə vergidaxilolmalarının həcmnin 1,81 vahid artması ilə nəticələnir. Lakin bu nəticənin adekvatlığını təmin etmək üçün verilmiş əmsalların statistik əhəmiyyətliliyi yoxlanılmalıdır. Bunun üçün aşağıdakı hipotezi (fərziyyəni) yoxlamaq

lazımdır:

$$\begin{cases} H_0: \beta_1 = 0 \\ H_1: \beta_1 \neq 0 \end{cases}$$

Yuxarıdakı hipotez əsasən aşağıdakı t-statistika əsasında sınaqdan keçirilir:

$$t_1 = \frac{b_1}{S_{b_1}} = \frac{1.81}{0.269} = 6.7$$

Styudentin paylanması (t-paylanması) böhran nöqtəsi də izahedici dəyişənin əmsalının statistik əhəmiyyətliliyini göstərir.

Tədqiq olunan 2000-2023-cü illəri əhatə edən dövrdə Azərbaycan Respublikasının tikinti sektorunda əlavə dəyər göstəricisi ilə büdcə üzrə vergi daxilolmaları arasındakı korrelyasiya əmsalı $r = \sqrt{R^2} = \sqrt{0,671} = 0,819146$ olduğundan, Çeddok şkalasına görə əlavə dəyər, vergi daxilolmaları arasında yüksək korrelyasiya asılılığı vardır.

Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən 1 modelinə uyğun olaraq müvafiq nəticələri müəyyən etmək üçün modelin statistik əhəmiyyətliliyinə uyğun olaraq adekvatlığı müəyyən edilməlidir. Bu məqsədlə qalıqların avtokorrelyasiyası və Fişer kriteriyasını yoxlamaqla müvafiq reqressiya tənliyinin statistik əhəmiyyətliliyini müəyyən etmək olar

F-Fişer kriteriyasına görə Eviews-12 proqram paketinin tətbiqi hesabına **DBG = 1,806 * T_D + 51,314** reqressiya tənliyinin adekvatlığı və əhəmiyyətliliyi, F-Fişer kriteriyası, $F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1)$ qiyməti ilə müqayisə edilməklə müəyyən etmək olar [2, 3]. Eviews-12 proqram paketi əsasında alınmış cədvəl 1-in nəticəsinə əsasən F- stat. (Fişer krit.) = 44,9-a bərabərdir. Bu halda, 95%-li inam intervalı üzrə $\alpha = 0,05$ olduqda, $F_{cədvəl}$ qiymətini təyin etsək $F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1) = (0,05; 1; 22) = 4,3$ alarıq [2, səh.332].

F- Fişer kriteriyasını, $F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1)$ -lə müqayisə etdikdə görünür ki, F-Fişer krit. = (44,9) > $F_{cədvəl} = 4,3$. Bu isə o deməkdir ki, reqressiya tənliyi ümumiliklə statistik əhəmiyyət daşıyır.

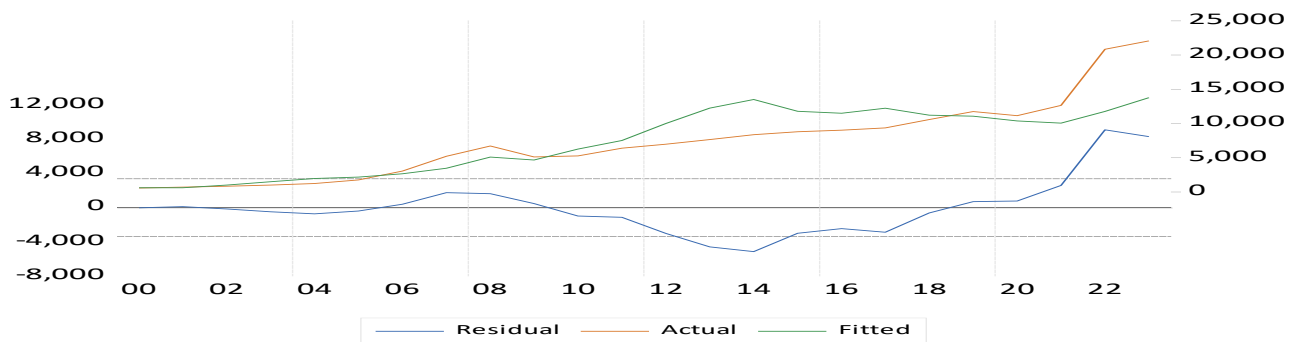
Alınmış (1) modelinin əsas xarakteristikasının doğruluğunun yoxlanılması məqsədi ilə avtokorrelyasiyanın olması ilə bağlı nəticələri Darbon-Uotson statistikasının meyarları ilə avtokorrelyasiyanın mövcud olub-olmaması haqqında nəticənin formalaşmasına uyğun olaraq müəyyənləşdirə bilərik. Darbon-Uotson statistikasi əsasında onun meyarlarına uyğun olaraq qalıqlarda avtokorrelyasiya haqqında nəticənin formalaşmasını $m=1$ və $n=24$ müşahidələr üzrə Darbon-Uotsonun böhran nöqtələrini cədvəl qiymətindən təyin edərək yoxlasaq aşağıdakı nəticəni alarıq [2, səh.337]

$$d_l = 1,273, \quad d_u = 1,446$$

Qeyd etmək lazımdır ki, Darbon-Uotson meyarlarına görə, əgər $d_l \leq DW < d_u$ olduğu halda, göstəricilər arasında avtokorrelyasiyanın mövcudluğu qeyri-müəyyən hesab edilir [8, səh.171]. Cədvəl (1) məlumatlarına əsasən bu halda $d_l = 1,273 \leq DW = 1,284 < d_u = 1,446$ olacaqdır ki, bu da, göstəricilər arasında avtokorrelyasiyanın mövcudluğu haqqında nəticənin təyin edilməməsini göstərir. Yəni, aparılan təhlil reqressiya tənliyinin bütövlükdə statistik əhəmiyyətli olduğunu və modelin bütövlükdə adekvat və statistik əhəmiyyətli olmasını göstərir [3].

Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən alınmış (1) cədvəlinə uyğun olaraq reqressiya tənliyi ilə göstəricilərin faktiki qiyməti ilə hesabi qiymət arasındakı fərqin dinamikası aşağıdakı qrafikdə verilmişdir.

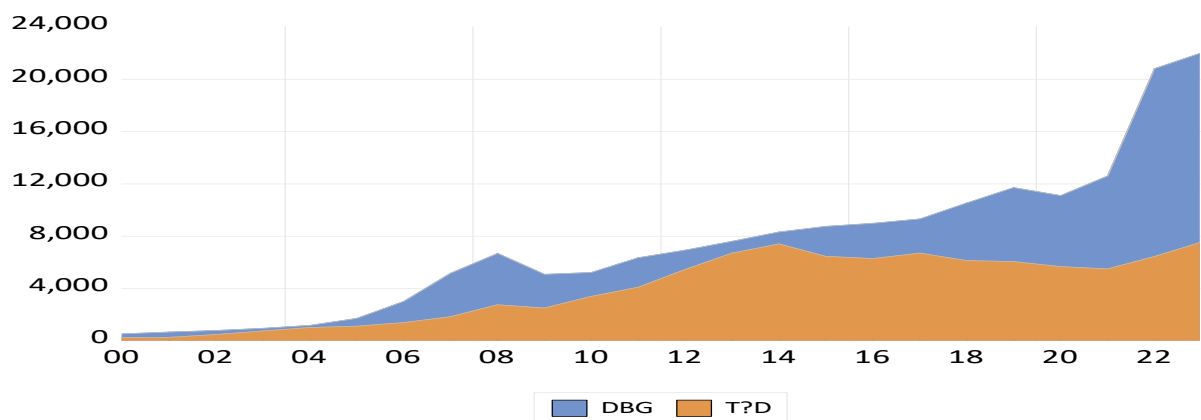
Qrafik 2. Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyər, büdcə üzrə vergi daxilolmaları arasında model üzrə hesabi və faktiki qiymətlər və onların arasındakı qalıqların dinamikası

Mənbə: Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Müvafiq araşdırmaya əsasən Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyərlər, büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2000-2023-cü illər üzrə dəyişməsi Eviews-12 proqram paketindən istifadə etməklə təsvir edilmişdir.

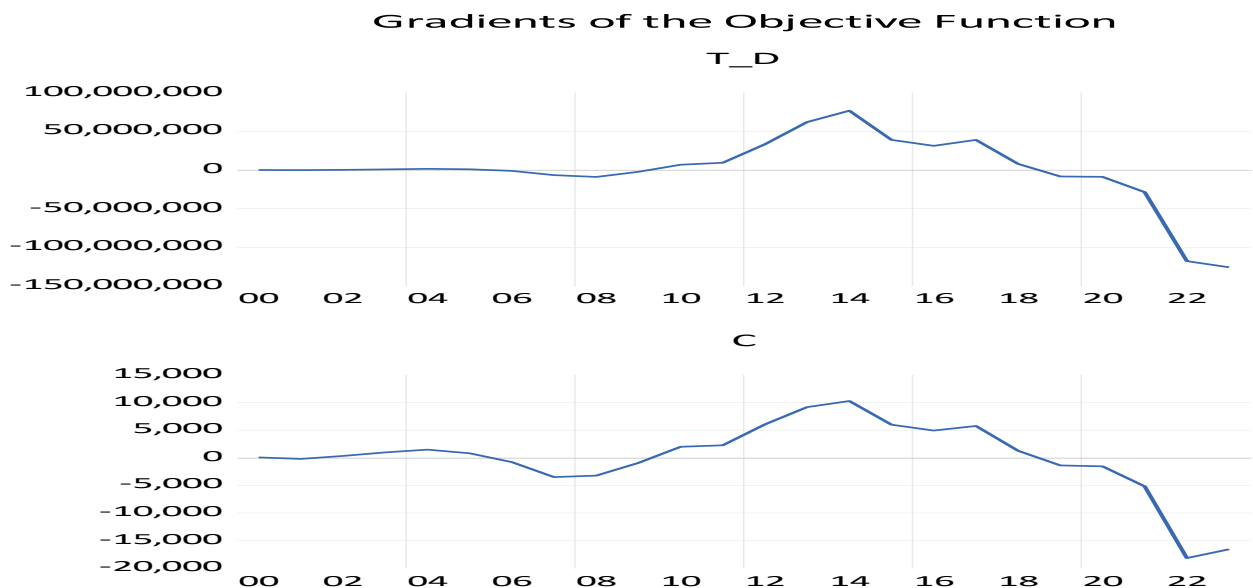
Qrafik 3. Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyərlər, büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2000-2023-cü illər üzrə dəyişməsi

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketi

Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyərlər, büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2000-2023-cü illəri əhatə edən dövrdə qardiyentlər üzrə qrafiki təsviri aşağıdakı qaydada paylanmışdır.

Qrafik 4. Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyərlər, büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2000-2023-cü illər üzrə dinamik dəyişikliyi

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketinə əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Eviews-12 tətbiqi proqram paketində Q-statistikası üzrə qalıq diaqnostikanı və hostoqram normallıq testlərini aparsaq aşağıda qeyd edilən qrafik üzrə normal paylanma qanununa uyğunluğun olduğunu görürük.

Cədvəl 2

Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyər, büdcə üzrə vergi daxilolmaları üzrə Q-statistikası üzrə avtokorrelyasiya testi

Date: 01/15/25 Time: 02:46

Sample: 2000 2023

Included observations: 24

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. ****	. ****	1	0.515	0.515	7.1888	0.007
. .	*** .	2	-0.000	-0.360	7.1888	0.027
. .	. *.	3	-0.065	0.189	7.3125	0.063
. * .	. ** .	4	-0.088	-0.221	7.5549	0.109
. .	. *.	5	-0.047	0.168	7.6287	0.178
. .	. * .	6	-0.023	-0.172	7.6474	0.265
. .	. *.	7	-0.010	0.148	7.6512	0.364
. *.	. *.	8	0.136	0.108	8.3677	0.398
. *.	. .	9	0.201	0.047	10.055	0.346
. *.	. .	10	0.082	-0.045	10.352	0.410
. .	. .	11	-0.051	-0.050	10.477	0.488
. * .	. .	12	-0.106	-0.022	11.062	0.524

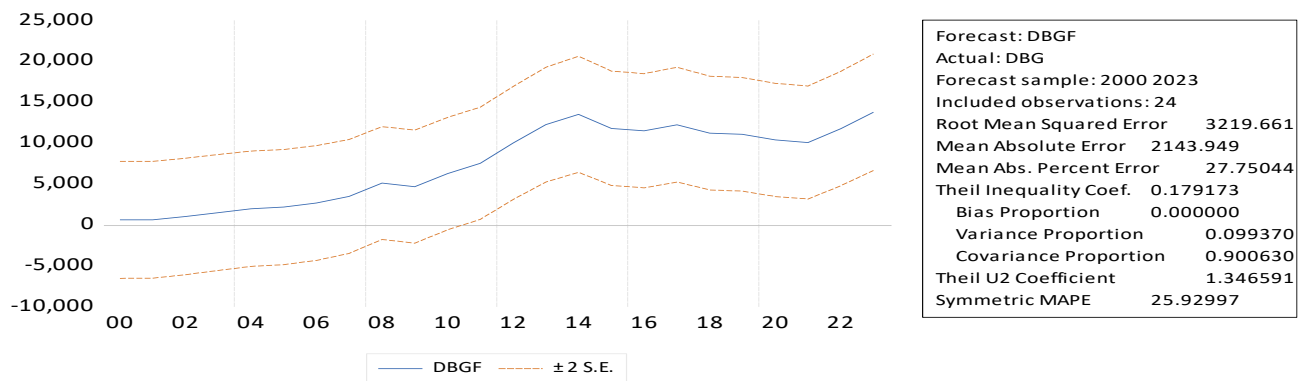
Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketinə əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Cədvəldən göründüyü kimi Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən alınan $DBG = 1,806 * T_D + 51,314$ modelinin xarakteristikaları modelə daxil olan səbəb amili üzrə izahedici dəyişəni, yəni dövlət büdcəsi üzrə vergi daxilolmalarını və modelin sərbəst həddi üzrə statistik əhəmiyyətlidir..

Qeyd etmək lazımdır ki, qurulmuş modelin statistik əhəmiyyətliliyi yoxlanıldıqdan sonra modelə daxil olan izahedici dəyişənlərin nəticə amilini necə izah etməsi haqqında fikir yürütmək olar.

EViews tətbiqi proqram paketinə əsasən alınmış $DBG = 1,806 * T_D + 51,314$ reqresiya tənliyi Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmalarının illər üzrə qiymətləri və standart səhvləri, eyni zamanda tənliyin proqnozlaşdırma məqsədləri üçün istifadəsinin bir sıra əsas xarakteristikaları aşağıda təsvir edilmiş qrafikdə öz əksini tapmışdır.

Qrafik 5. Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmalarının illər üzrə faktiki qiymətləri və standart səhvləri, habelə proqnozlaşdırma xarakteristikaları

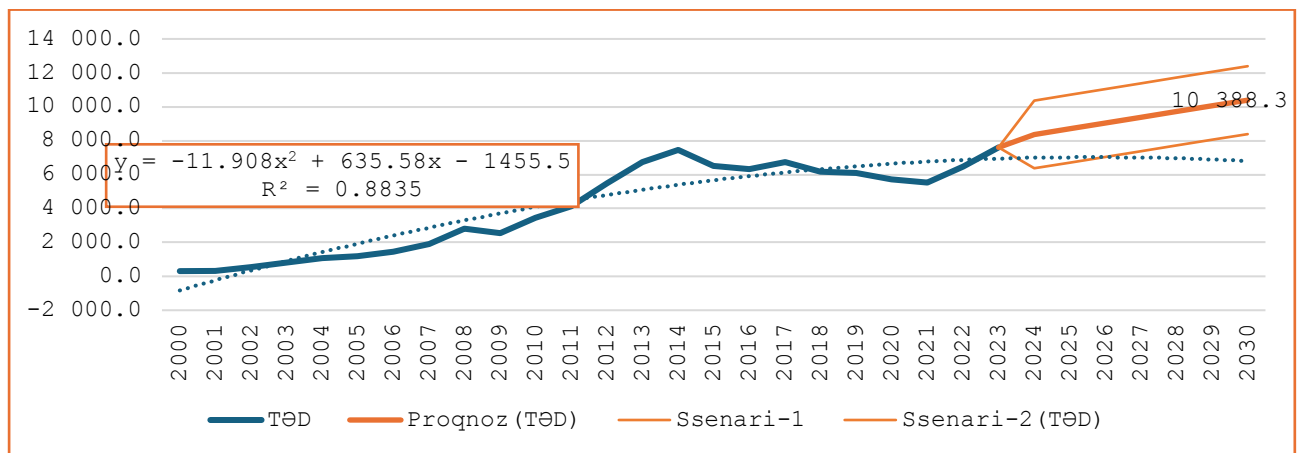

Mənbə: Eviews-12 tətbiqi proqram paketi

Qrafikdən görünür ki, Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmalarının illər üzrə qiymətləri, standart səhvləri və modelin proqnoz xarakteristikaları perspektiv dövr üzrə modelin proqnoza yararlılı olduğunu müəyyən edir.

Yuxarıdakı proqnozlaşdırma qrafikdən istifadə edərək Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmalarının və tikinti sektorunda əlavə dəyər proqnoz qiymətlərini də müəyyən etmək olar. Aşağıdakı qrafikdən bunları daha aydın görmək olar.

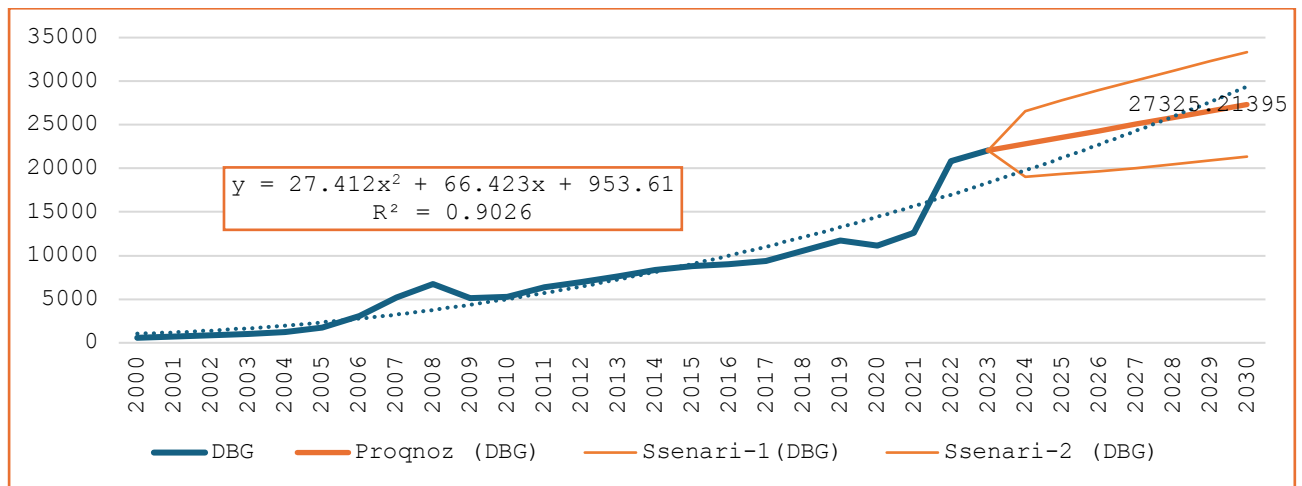
Qrafik 6. Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə dəyərin 2030-cu ilədək proqnoz qiymətləri

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketi.

Qrafikdən göründüyü kimi Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə dəyərin 2030-cu ilədək proqnoz qiymətləri 2030-cü ilədək əvvəlki illərlə müqayisədə artacağı gözlənilir. Trend modelinə görə tikinti üzrə əlavə dəyərin proqnoz qiyməti $y = -11,908x^2 + 635,58x - 1455$ polinomial formalı reqressiya tənliyi ilə ifadə olunmaqla 2030-cu ildə proqnozlara əsasən 10388,5 mln. manat olacaqdır. Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2030-cu ilədək proqnoz qiymətləri isə aşağıdakı model üzrə dəyişəcəkdir.

Qrafik 7. Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 2030-cu ilədək proqnoz qiymətləri

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketi.

Qrafikdən göründüyü kimi Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmaları ilə zaman amili arasında $y = 27,412x^2 + 66,423x + 953,61$ formalı yüksək korrelyasiya asılılığı ilə ifadə edilən asılılıq vardır. Trend modeli əsasında vergi daxilolmaları 2030-cu ilədək artan dinamika ilə inkişaf edəcəkdir.

Əlaqə tənliyində qeyd edilən sərbəst dəyişənin əmsalına və tədqiq olunan dövrlər üzrə səbəb amili ilə nəticə amilinin, yəni bedcə üzrə vergi daxilolmalarının həcmnin hesablanan riyazi gözləməsinə (orta qiymətinə) qiymətlərinə uyğun olaraq model üzrə elastiklik əmsalını hesablasaq aşağıdakı nəticəni alarıq [8, s.150].

$$E_{DBG} = \frac{\alpha \times \bar{x}}{\bar{Y}} = \frac{1,806 \times 4058,054}{7380,518} = 0,993$$

Göründüyü kimi elastiklik əmsalının hesablanmış qiymətlərinə əsasən göründüyü kimi Azərbaycan Respublikasında tikinti sektorunda əlavə dəyərin 1% artması, büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 0,99% artmasını şərtləndirir.

NƏTİCƏ

Araşdırmalar nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında tikinti üzrə əlavə dəyərlə, büdcə üzrə vergi daxilolmaları arasında $DBG = 1,806 * T_D + 51,314$ xətti reqressiya tənliyi ilə ifadə edilən yüksək korrelyasiya asılılığı vardır. Qurulmuş modelin proqnoz xarakteristikaları göstərir ki, perspektiv dövr üzrə də tikinti sektorunda əlavə dəyərin artması, büdcə üzrə vergi daxilolmalarını artıracaqdır. Azərbaycan Respublikasında büdcə üzrə vergi daxilolmaları ilə zaman amili arasında $y = 27,412x^2 + 66,423x + 953,61$ formalı yüksək korrelyasiya asılılığı ilə ifadə edilən asılılıq vardır. Trend modeli əsasında büdcə üzrə vergi daxilolmaları və tikinti üzrə əlavə dəyər 2030-cu ilədək artan dinamika ilə inkişaf edərək 2030-cu ildə büdcə üzrə vergi daxilolmalarının 27325,2 milyon manat, tikinti üzrə əlavə dəyərin isə 10388 milyon manat olacağı proqnozlaşdırılır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər: / 02 fevral 2021
2. Yadigarov T.A. Əməliyyatlar tədqiqi və ekonometrik məsələlərin MS Excel və Eviews proqram paketlərində həlli: nəzəriyyə və praktika. Bakı-2020. 352 səh.
3. Yadigarov T.A. (2021). Econometric assesment of the associative activity of the Republic of Azerbaijan with the countries of the world/68th International Scientific Conference on Economic and Social Development - 24-25 May, 2021 - Aveiro, Portugal. Proceedings səh.187-197.
4. Давлетшин Т.Г. (2019). Реформирование НДС и налогообложение строительной отрасли // Финансы и кредит, т. 25, no. 2, с. 458-479.
5. Дадашев А.З. (2006). Налоговая политика государства: цели, структура, перспектива // Все для бухгалтера, no. 16, с. 20.

6. Дадашев А.З. (2013). Налоги и налогообложение в Российской Федерации: учебное пособие. Москва, Вузовский учебник: ИНФРА-М, 239 с.
7. <https://www.stat.gov.az/source/finance/>
8. <https://www.stat.gov.az/source/construction/>
9. world bank data

A.A.Majidov

doctoral student, Baku State University

ORCID 0009-0005-5081-7793

Impact of added value in construction on tax revenues in Azerbaijan

Abstract

The article examines the relationship between added value created in the construction sector of Azerbaijan and tax revenues to the budget. The article presents the total volume of production in the construction industry based on statistical data for 2000-2023. Research provides statistical analysis of value added tax and budget revenues. In this paper, a correlation and regression analysis between these indicators was carried out via using the EViews-12 software package. The study showed that the growth of added value in the construction sector leads to an increase in tax revenues to the budget as a whole.

Keywords: economic growth, additional costs, budget, tax revenues, correlation and regression analysis, elasticity coefficient, model, adequacy.

A.A.Меджидов

докторант, Бакинский Государственный Университет

ORCID 0009-0005-5081-7793

Влияние добавленной стоимости в строительстве на налоговые поступления в Азербайджане

Резюме

В статье рассматривается взаимосвязь между добавленной стоимостью, создаваемой в строительном секторе Азербайджана и налоговыми поступлениями в бюджет. В статье представлен общий объем производства строительной отрасли на основе статистических данных за 2000-2023 годы. Приведен статистический анализ поступлений налога на добавленную стоимость и бюджета. В данной работе был проведен корреляционно-регрессионный анализ между этими показателями с использованием программного пакета EViews-12. Исследование показало, что рост добавленной стоимости в строительном секторе приводит к увеличению налоговых поступлений в бюджет в целом.

Ключевые слова: экономический рост, дополнительные затраты, бюджет, налоговые поступления, корреляционно-регрессионный анализ, коэффициент эластичности, модель, адекватность.